

Dr. sc. Slavko Čandrlić, mag. iur.¹
Dr. sc. Dubravka Holik, dr. med.²
Ivan Včev, mag. phil.³

PRAVNA REGULATIVA LJEKARNIŠTVA U SLAVONIJI U PRVOJ POLOVINI 19. STOLJEĆA

UDK: 615.1 (497.54)“18“
DOI: 10.31141/zrpf.2023.60.147.175
Izvorni znanstveni rad
Primitljeno: 2. 11. 2022.

U radu se prikazuju pravni akti Ugarskog namjesničkog vijeća dok je ono djelovalo u svojstvu Zemaljske vlade te gradskih vlasti kojima se uređivalo ljekarništvo tijekom prve polovine 19. stoljeća na području slavonskog Provincijala. U tom dijelu Carevine, jedan od važnijih gradova bio je Slobodni i kraljevski grad Osijek, koji je to područje regulirao kroz svoja samoupravna tijela, Gradsko poglavarstvo (magistrat) i gradski fizikat. Slijedom navedenoga, u radu se prvotno navode propisi kojima je centralna državna vlast zajedno s gradskom upravom pravno regulirala osnivanje i način rada ljekarni. Opisuje se proces imenovanja i opoziva ljekarnika, a poseban je naglasak stavljen na središnji dio rada u kojem se prikazuju odluke kojima se suzbijala nezakonita prodaja lijekova, otrova i drugih medicinskih pripravaka. Naposljetku, objašnjava se regulacija cijene lijekova i ljekarničkih pristojbi.

Ključne riječi: *Osijek, ljekarne, regulacija, pravni akti, 19. stoljeće*

1. UVOD

U Slavoniji je zbog loših životnih uvjeta, močvarnih područja i elementarnih nepogoda⁴ oduvijek postojala opasnost od pojave kakvih bolesti, a napose onih

¹ Asistent, Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Crkvena 21. E-mail: slavko.candrlic@fdmz.hr.

² Poslijedoktorand, Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Crkvena 21. E-mail: dubravka.holik@fdmz.hr.

³ Asistent, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Ul. cara Hadrijana 10. E-mail: ivcev@foozos.hr.

⁴ O lošim životnim uvjetima u Slavoniji detaljnije vidi što su o tome pisali putopisac Friedrich Wilhelm von Taube, Biserka Belicza i Robert Skenderović u: Skenderović, R., *Ekološko-geografska determiniranost koloniziranja Slavonije u 18. stoljeću*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, sv. 51, br. 1, 2019., str. 189. i von Taube, F. W., *Povijesni i zemljopisni opis Kraljevine Slavonije i Vojvodstva Srijema*, Leipzig 1777., 1778., preveo i priredio Stjepan Sršan, Državni arhiv u Osijeku, Osijek 2012, str.1-287.

zaraznih.⁵ Dodatni problem predstavljala je blizina s Osmanskim Carstvom iz kojeg su preko vojne granice u civilni dio Slavonije svakodnevno prolazili putnici, roba i stoka. Zbog čestih prijelaza, trgovci su bili označeni kao jedni od najvećih prijenosnika bolesti.⁶

Nakon odlaska Osmanlija iz slavonskog Provincijala krajem 17. stoljeća, zdravstveni sustav bio je u izrazito lošem stanju. Zdravstvenu skrb pružala je tek nekolicina franjevaca i isusovaca koji su u svojim samostanima⁷ pružali liječničke i ljekarničke usluge.⁸ Takva praksa postupno je dovela do osnivanja prvih ljekarni na području Osijeka, Virovitice i Požege.⁹ Značajniji napredak glede razvoja ljekarničke službe uslijedio je 1770. kada carica i kraljica Marija Terezija donosi Opći zdravstveni propis – *Generale Normativum Sanitatis*, kojim se, među ostalim,

⁵ Gardaš, A.; Čandrlić, S., *Zakonodavna regulativa javnog zdravstva u Hrvatskoj u drugoj polovini 19. veka*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, sv. 54, br. 2, 2020., str. 806-807. Tako je primjerice 1678. o pojavi kuge u Slavoniji izvijestio franjevac Luka Ibrišimović; v. Skenderović, R., *Epidemije kuge u Banskoj Hrvatskoj i Slavoniji krajem 17. i početkom 18. stoljeća kao povod za početak organiziranja javnozdravstvenoga sustava*, Povijesni prilozi, sv. 40, br. 60, 2021., str. 79. Kasnije, tijekom 1739. došlo je do prodiranja zaraznih bolesti u osječkom Donjem gradu; v. Skenderović, R., *Kuga u Požegi i Požeškoj kotlini 1739. godine*, *Scrinia Slavonica*, sv. 3, br. 1, 2003., str. 162-163.

⁶ To je rezultiralo uvođenjem sve većeg broja sanitarnih mjera, v. Gardaš, M., *Sanitarne mjere austrijskih vlasti na granici prema Turskoj u 18. i 19. stoljeću*, u: Gardaš, M.; Vrbošić, J. i Balta, I. (ur.), *Pravne i povijesne odrednice granica srednje i jugoistočne Europe*, Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa, 2011., str. 355.

⁷ Taube, F. W. von, *Slavonija i Srijem 1777. – 1778.*, Državni arhiv u Osijeku, Osijek 2012., str. 168. Pritom treba spomenuti kako su franjevci u Osijeku, uz civilnu i vojnu ljekarnu, od 1701. imali i vlastitu ljekarnu. Njihovi pripravci i ljekarnički recepti danas su sadržani u njihovoj zbirci „Osječka ljekaruša“; v. Atalić, B., *Spomenik Presvetoga Trojstva u gradu Osijeku*, *Acta medico-historica Adriatica*, sv. 15, br. 1, 2017., str. 87; Atalić, B., *Svetci zaštitnici protiv epidemija kuge – analiza primjera iz sakralnih baština Rijeke i Osijeka*, *Acta medico-historica Adriatica*, sv. 17, br. 2, 2019., str. 223.

⁸ Jedna od takvih bila je samostanska ljekarna u Virovitici koja je tijekom 1748. zbog loše financijske situacije počela dobivati novčanu naknadu od županije; v. Gardaš, M.; Čandrlić, S. i Repić, M., *Ovlasti i mjere županijskih i gradskih vlasti u javnom zdravstvu u Slavoniji u 19. stoljeću*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, sv. 41, br. 2, 2020., str. 533. S vremenom je u Habsburškoj Monarhiji došlo do podjele ljekarni na one sa stvarnim pravom i ljekarni s osobnim (personalnim) pravom; v. Lekšić, Ž., *Kratka povijest ljekarništva u Đakovu do Drugog svjetskog rata*, Zbornik Muzeja Đakovštine, sv. 13, br. 1, 2017., str. 128.

⁹ Bösendorfer, J., *Osječka ljekaruša*, Zbornik Mursa, Osijek, 1936., str. 57; Skenderović, R., *Zdravstvene reforme Marije Terezije u slavonskom Provincijalu i Generale normativum sanitatis iz 1770.*, *Scrinia Slavonica*, sv. 5, br. 1, 2005., str. 116. Posebno za osječku ljekarnu vidi: Vrbanus, M., *Zdravstvena skrb na valpovačkom vlastelinstvu na temelju vlastelinskih knjiga prihoda i rashoda (od 1724. do 1759.)*, Povijesni prilozi, sv. 40, br. 61, 2021., str. 83.

propisalo i obvezno školovanje ljekarnika.¹⁰ Na toj pravnoj stečevini nastavilo je djelovati Ugarsko namjesničko vijeće koje je gotovo cijelu prvu polovinu 19. stoljeća¹¹ bilo vrhovno tijelo za regulaciju ljekarništva. Vijeće se sastojalo od dvadeset i dva savjetnika koji su birani iz redova magnata, prelata i plemstva te kraljevskog namjesnika koji je rukovodio njegovim radom.¹² Posebno važno bilo je imenovanje bana za člana Vijeća jer je njegovim posredovanjem između Zemaljske vlade i hrvatskih staleža omogućeno da Ugarsko namjesničko vijeće ima veću kontrolu u upravljanju ljekarništvom u gradovima i županijama.¹³ Na nižim razinama vlasti, briga o toj djelatnosti bila je u ingerenciji Gradskog poglavarstva, odnosno magistrata¹⁴ i fizikata. Glede toga, za Slavoniju je osobito značajan bio grad

¹⁰ Dugački, V.; Regan, K., *Povijest zdravstvene skrbi i razvoja zdravstvenih ustanova na hrvatskom prostoru*, Studia lexicographica, sv. 13, br. 25, 2019., str. 47. Također, njime je omogućeno da zdravstvena povjerenstva dobiju stegovnu vlast nad ljekarnicima, kao i to da liječnici moraju svake godine posjećivati ljekarne i kontrolirati njihov rad; v. Suljagić, B., *Regulativa lijekova na području Banske Hrvatske u vrijeme Austro-Ugarske i između dva svjetska rata: zakonodavni aspekt*, Arhivski vjesnik, sv. 64, br. 1, 2021., str. 150-151. U vezi s ostalim mjerama, područjima i djelatnostima koje su bile regulirane Općim zdravstvenim propisom vidi: Sršan, S., *Osječki ljetopisi*, Državni arhiv Osijek, Osijek, 1993., str. 119-120. i Gavrilović, S., *Srem od kraja XVII. do sredine XVIII. veka*, Novi Sad, Srbija, 1974., str. 239-241. Po tome propisu od ljekarnika se tražilo da se u svome radu rukovode kršćanskim načelima te da vjeruju u Božju providnost; v. Maksić, V., *Pravoslavno svećenstvo Slavonije i Srijema u borbi s kugom tijekom XVIII. stoljeća*, Scrinia Slavonica, sv. 19, br. 1, 2019., str. 43-44. Inače, terezijanskim reformama postupno su se uvodila pravila kojima se zabranjivalo držanje ljekarni unutar samostana; v. Hoško, E., *Briga hrvatskih franjevaca za bolesne članove od XVII. do XIX. stoljeća*, Acta medico-historica Adriatica, sv. 9, br. 2, 2011., str. 269. Više o javnozdravstvenim reformama carice i kraljice Marije Terezije u: Horbec, I., *Zdravlje naroda – bogatstvo države. Prosvijećeni apsolutizam i počeci sustava javnoga zdravstva u Hrvatskoj*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2015., str. 36.

¹¹ U razdoblju od 1767. do zaključno 1779. godine u svojstvu Zemaljske vlade djelovalo je Hrvatsko kraljevsko vijeće. Njegovim ukidanjem 1779. vrhovno tijelo za javno zdravstvo te ujedno i ljekarničku službu postaje Ugarsko namjesničko vijeće, sve do 1848. kada te ovlasti prelaze na Bansko vijeće; v. Čandrlić, S., *Pravna regulativa javnog zdravstva u Slavoniji u 18. i 19. stoljeću*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Osijek, Osijek 2022., str. 43. (dalje u tekstu: PRJZUS).

¹² Pusić, E., *Hrvatska središnja državna uprava i usporedni upravni sustavi*, Školska knjiga, Zagreb 1997., str. 144.

¹³ Čepulo, D., *Hrvatska pravna povijest u europskom kontekstu od srednjeg vijeka do suvremenog doba*, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet Zagreb, Zagreb 2021., str. 71.

¹⁴ Vidi: Lovaš, E.; Jelaš, D., Članovi uprave Slobodnoga i kraljevskoga grada Osijeka 1809. godine, Arhivski vjesnik, sv. 63, br. 1, 2020., str. 187; Beuc, I., *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1985., str. 220-221.

Osijek¹⁵ koji je 1809. godine dobio status Slobodnog i kraljevskog grada (Sl. i kr.).¹⁶ Od tada je gradska vlast imala veću samostalnost glede uređivanja ljekarničkog sustava na svome području, ali je i dalje bilo nužno paziti da postupanja i odluke budu sukladni kraljevim nalogima i odlukama Ugarskog namjesničkog vijeća.¹⁷

2. OSNIVANJE LJEKARNI I ORGANIZIRANJE LJEKARNIČKE MREŽE

Ugarsko namjesničko vijeće područje ljekarništva uređivalo je sve do svog ukidanja 1848., kada su ovlasti Zemaljske vlade prenesene na Bansko vijeće koje je tu zdravstvenu djelatnost reguliralo od 1848. do 1850. U tome kratkom razdoblju nisu nastupile značajnije reforme glede pravne regulacije ljekarničke djelatnosti, nego se uglavnom ljekarništvo nastavilo uređivati na onim tekovinama koje je iza sebe ostavilo Ugarsko namjesničko vijeće. Ono je kao vrhovno tijelo donosilo odluke kao što su zaključci, obavijesti, okružnice i naredbe kojima je reguliralo rad ljekarni.

Tako je Ugarsko namjesničko vijeće donijelo niz odluka kojima je reguliralo osnivanje i ukidanje ljekarni. Jedne od važnijih odluka donesene su 17. prosinca 1811. i 20. kolovoza 1816. iz kojih se saznaje da je Ugarsko namjesničko vijeće zabranilo osnivanje i djelovanje ljekarne i njezine podružnice u osječkom Gornjem i Donjem gradu.¹⁸ Takve odluke nisu bile neuobičajene, jer je Ugarsko namjesničko vijeće propisalo uvjete koje su ljekarnici prilikom osnivanja tih zdravstvenih ustanova morali ispunjavati. Jedan od važnijih uvjeta odnosio se na broj stanovnika

¹⁵ I to uglavnom zbog toga što je u Osijeku tijekom prve polovine 18. stoljeća osnovana sanitarna komisija koja je bila nadležna za područje Slavonske krajine; v. Dugački, V. *et. al., op. cit.* u bilj. 10, str. 46.

¹⁶ U darovnici austrijskog cara Franje Josipa I. navodi se da je jedan od razloga zašto je Osijeku bio dodijeljen status Slobodnog kraljevskog grada bio taj što su gradske vlasti pokazale želju i volju za suzbijanjem zaraznih bolesti; v. Sršan, S., *Slobodni i kraljevski grad Osijek 1809*, Državni arhiv Osijek, Osijek 2009., str. 51. Naime, upravo je Franjo Josip I. potpisao Oslobođiteljnu, odnosno elibertacijsku povelju kojom je grad Osijek dobio status Slobodnog kraljevskog grada; v. Lovaš, E. *et. al., op. cit.* u bilj. 14, str. 185. Od tada pa nadalje, Slobodni kraljevski grad Osijek dobiva vlastita samoupravna tijela, a među njima i Gradsko poglavarstvo (Magistrat) i fizikat koji su bili zaduženi za regulaciju ljekarničke službe na području grada; v. Brunčić, D., *Slobodni i kraljevski grad Osijek u svijetlu suvremenih europskih standarda lokalne samouprave*, Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, br. 26, 2010., str. 46-48. Daljnja afirmacija u vezi s reguliranjem ljekarništva kao dijela zdravstvenog sustava uslijedila je 7. rujna 1850. kada je Slobodni kraljevski grad dobio Obćinski red u kojem je u paragrafu 79. bilo propisano da „Obćinsko veće uredjuje i ravna mestno zdravništvo po obstojećih zakonih“; v. Gardaš, M. *et. al., op. cit.* u bilj. 8, str. 537.

¹⁷ U vezi s time vidi: članak 2. Diplome (Povelje): „Nadalje da kao tečevina same svete Krune Kraljevstva ne priznaje nikog drugog zemaljskog gospodara osim zakonito okrunjenog kralja, niti se od njega ikada može niti smije pod ikakvim uvjetom otuđiti“, u: Sršan, S; Stojčić, T., *Libera Regiaque Civitas Esse 1809*, Muzej Slavonije, Osijek 1989., str. 38.

¹⁸ Hrvatska (dalje: HR) – Državni arhiv u Osijeku (dalje: DAOS) – fond 6 – Poglavarstvo Slobodnog i kraljevskog grada Osijeka (dalje: PSKGO). 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica I, 1812, knjiga 9, predmet 201/244; HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1816, knjiga 20, predmet 280; Čandrlić, S., *PRJZUS, op. cit.* u bilj. 11, str. 91.

na određenom području. Prema tome, ako je na nekom gradskom području živio mali broj stanovnika, gradske vlasti tamo nisu imale pravo osnovati ljekarnu. Kako ta mjesta ne bi ostala bez ljekarničkih usluga, njih su obilazili ljekarnici iz obližnjih varoši.¹⁹

Zbog toga je Gradski magistrat Slobodnog i kraljevskog grada Osijeka osnovao Povjerenstvo u čijem su sastavu bila dva gradska senatora, kirurg i gradski fizik, čiji je posao bio prikupiti podatke o ukupnom broju stanovnika u gradskim varošima te napraviti popis ljekarni koje su djelovale na području grada.²⁰ Navedeno se odvijalo pod nadzorom Ugarskog namjesničkog vijeća kojem su gradske vlasti morale podnositi izvješća o radu ljekarni, kao i prijedloge u vezi s proširenjem ljekarničke mreže. Tako su Magistrat kao političko i fizikat kao stručno tijelo bili zaduženi za regulaciju ljekarništva na području grada. U svojim su podnescima Ugarskom namjesničkom vijeću predlagali osnivanje i/ili ukidanje ljekarni. Te prijedloge Ugarsko namjesničko vijeće uglavnom je usvajalo. To ne treba previše začuditi jer je Vijeću ponajprije bilo važno da se iz tih prijedloga, izvještaja i ostalih podnesaka može zaključiti da su postupanja gradskih vlasti u vezi s regulacijom ljekarništva sukladni zemaljskim propisima kojima se uređivalo to područje.²¹ Kako bi postrožili kontrolu nad provođenjem zemaljskih propisa u vezi s navedenim pravilima, Ugarsko je namjesničko vijeće 24. prosinca 1824. donijelo Odluku kojom se poziva na primjenu Općeg zdravstvenog zakona iz 1770. carice i kraljice Marije Terezije, prema kojem su ljekarne, da bi bile osnovane, morale imati odobrenje gradskog dikasterija. Slijedom navedenoga, Gradski je magistrat Sl. i kr. grada Osijeka u svojoj oblasti po službenoj dužnosti bio odgovoran za provođenje te odluke.²²

Drugi važan uvjet u vezi s osnivanjem ljekarni na području Sl. i kr. grada Osijeka odnosio se na osobe koje su na područje grada došle iz ostalih dijelova austrijske carevine. Naime, ljekarnici koji su došli iz drugih krajeva, a iskazali su želju osnovati ljekarnu i baviti se tom službom na području Sl. i kr. grada Osijeka, morali su imati ispravu kojom mogu dokazati da su kvalificirani za te poslove.²³ Tako je, primjerice, ljekarniku Josipu Horningu gradski senator Matija Petrović obznanio da će tu službu na području Sl. i kr. grada Osijeka moći obavljati tek onda kada njegove kvalifikacije budu provjerene na Kraljevskom Sveučilištu Ugarske.²⁴

¹⁹ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1849, knjiga 56, predmet 761; *PRJZUS*, str. 93.

²⁰ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica II, 1811, knjiga 7, predmet 863/843; *PRJZUS*, str. 93. Usporedi Lovaš, E. *et. al.*, *op. cit.* u bilj. 14, str. 185; Brunčić, D., *op. cit.* u bilj. 16, str. 46-48.

²¹ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica III, 1811, knjiga 8, predmet 2059/2013; *PRJZUS*, str. 94.

²² HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1828, knjiga 32, predmet 432; *PRJZUS*, str. 93. Jedan od takvih bio je Ignacije Langer, kojem nije bilo dopušteno podizanje ljekarne jer je u toj gradskoj varoši već postojala ljekarna Josipa Fatza; v. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica IV, 1810, knjiga 5, predmet 1657/1645; *PRJZUS*, str. 90.

²³ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica I, 1811, knjiga 6, predmet 95/86; *PRJZUS*, str. 95.

²⁴ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1834, knjiga 38, predmet 1053; *PRJZUS*, str. 95.

Uz već navedene uvjete, redovito se tražilo da ljekarnici pokažu ispravu kojom dokazuju svoju čestitost i predanost u radu. Takva praksa bila je uobičajena diljem Carevine. U Sl. i kr. gradu Osijeku te potvrde izdavao je Bilježnički ured. Karlo Krist²⁵ i već spomenuti Josip Horning²⁶ bili su neki od ljekarnika kojima se takva potvrda izdala.

3. POSTUPAK IMENOVANJA I OPOZIVA LJEKARNIKA

Glavni cilj koje je Ugarsko namjesničko vijeće željelo postići u reguliranju ljekarništva bilo je osigurati dostupnost ljekarničkih usluga. To je bilo osobito teško nakon odreknuća od ljekarničke službe, odnosno kada se koji varoški ljekarnik zbog osobnih ili drugih razloga time prestao baviti. Manjak kvalificiranih zdravstvenih radnika obuhvaćao je i ljekarnike, stoga je Ugarsko namjesničko vijeće, kako bi se osigurala dostupnost ljekarničkih usluga, bilo primorano razraditi i pojednostaviti postupak izbora novih ljekarnika.

Najčešće je do odreknuća od ljekarničke službe dolazilo zbog nemogućnosti ljekarnika da i dalje kvalitetno obavlja taj posao. Pritom se uglavnom misli na starost ili kakve zdravstvene probleme koje su ljekarnika onemogućavale obavljati ljekarničku službu. Osim toga, postojali su slučajevi kada su ljekarnici htjeli otići u druge gradove i ondje se baviti tim poslovima. Izjavu o odreknuću ljekarnici su podnosili Blagajničkom uredu radi naplate svojih preostalih potraživanja i drugih materijalnih prava i obveza. Ta izjava podnosila se i Gradskom magistratu Sl. i kr. grada Osijeka koji je bio nadležno tijelo za izdavanje odobrenja kojim se ljekarniku koji je iskazao želju za odlaskom omogućivalo bavljenje ljekarničkom službom u drugim dijelovima Carevine.²⁷

U takvim situacijama, kako bi se osiguralo nesmetano pružanje ljekarničkih usluga u kojoj gradskoj varoši, gradske su vlasti odmah po saznanju da to naselje više nema ljekarnika, raspisivalo javni poziv za izbor novog ljekarnika.²⁸ U tom slučaju, prvo bi se imenovao privremeni providnik, odnosno ljekarnik²⁹ koji je ljekarničku službu obavljao sve do opoziva ili imenovanja na to radno mjesto. S obzirom na to da je ljekarništvo bilo deficitarno zanimanje, kao i ostale zdravstvene djelatnosti, nastao je običaj prema kojem su privremeni providnici uglavnom, nakon proteka određenog vremena, odlukom Gradskog magistrata dobivali pravo na stalno obavljanje službe. Jedan od takvih bio je ljekarnik Josip Kalivoda koji je,

²⁵ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1834, knjiga 38, predmet 1779; *PRJZUS*, str. 95. Usporedi Maksić, V., *op. cit.* u bilj. 10, str. 43-44.

²⁶ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica II, 1845, knjiga 50, predmet 3878; *PRJZUS*, str. 96.

²⁷ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1815, knjiga 19, predmet 367; *PRJZUS*, str. 101.

²⁸ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1848, knjiga 55, predmet 2350; *PRJZUS*, str. 102.

²⁹ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1848, knjiga 55, predmet 2318; *PRJZUS*, str. 101.

temeljem odluke Gradskog magistrata Sl. i kr. grada Osijeka, prvo bio imenovan za privremenog, a potom i za stalnog ljekarnika u Gornjem gradu.³⁰

4. PRAVNO UREĐENJE PROMETA LIJEKOVIMA

Ugarsko namjesničko vijeće, kao vrhovno tijelo za regulaciju ljekarništva, odlučivalo je o pravilnoj razdiobi lijekova. Bolje rečeno, gradske su vlasti *de facto* mogle samo predlagati kako da se ti lijekovi rasporede na njihovu području, no konačnu odluku o tome donosilo je Ugarsko namjesničko vijeće. Lijekove i ostale medicinske pripravke proizvodile su i prodavale ljekarne i farmaceutske tvrtke. Za svaki lijek izdavala se potvrda kako bi se u prometu lijekovima moglo lakše utvrditi o kojoj se vrsti pripravka radi te kako bi se onemogućila njihova nezakonita prodaja.³¹

Nezakonita prodaja lijekova, a napose otrova koji su bili opasni po ljudsko zdravlje bili su gorući problemi s kojima se susretalo Ugarsko namjesničko vijeće i gradske vlasti Sl. i kr. grada Osijeka. Najveći problem bio je nedovoljno razrađen zakonodavni okvir za reguliranje takvih situacija. Ipak, neka pravila bila su sadržana u Općem zdravstvenom zakonu iz 1770. Jedno od njih odnosilo se na obvezu gradskih vlasti i ljekarni da osiguraju zakonitu prodaju lijekova i medicinskih instrumenata. Međutim, u praksi se to nije redovito primjenjivalo, zbog čega je Ugarsko namjesničko vijeće i dalje tijekom 18. i prve polovine 19. stoljeća vrlo često donosilo odluke u kojima se opetovano pozivalo Gradski magistrat Sl. i kr. grada Osijeka da pazi na primjenu te odredbe.³² To ne treba previše začuditi jer je centralna državna vlast od ljekarnika diljem Carevine kontinuirano tražila da svoju djelatnost i službu obavljaju sukladno austrijskim i ugarskim propisima kojima se uređivalo ljekarništvo.³³

Ako se lijekovi nisu prodavali zakonito, njih su gradske vlasti bile dužne zaplijeniti. Poradi toga te radi veće transparentnosti, uvedeno je pravilo prema kojem su javne ljekarne morale podnositi račune na uvid Gradskom magistratu Sl. i kr. grada Osijeka.³⁴

Daljnje promjene u vezi s regulacijom prodaje lijekova uslijedile su 8. svibnja 1809. kada je Ugarsko namjesničko vijeće odredilo koji su lijekovi dopušteni za prodaju, a koji nisu. Pritom se uglavnom zabranjivalo držanje i prodaja otrova,

³⁰ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1848, knjiga 55, predmet 2350; *PRJZUS*, str. 101.

³¹ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1819, knjiga 23, predmet 1534; *PRJZUS*, str. 103.

³² HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1838, knjiga 42, predmet 3183; *PRJZUS*, str. 97.

³³ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica II, 1813, knjiga 12, predmet 637; *PRJZUS*, str. 100.

³⁴ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1850, knjiga 57, predmet 2830; *PRJZUS*, str. 100.

koje su ljekarnici zajedno s lijekovima držali u svojim apotekama. Drugi problem glede nezakonite prodaje lijekova odnosio se na prodaju lijekova bez recepta. Poradi toga, izvršna je vlast bila stajališta da su ljekarnici jednako odgovorni ako su prodavali nedopuštene pripravke i ako su lijekove koji su mogli biti u slobodnom prometu, prodavali bez recepta.³⁵ Kako bi se izbjegle malverzacije u prodaji lijekova, Ugarsko namjesničko vijeće 7. kolovoza 1821. donijelo je Odluku u kojoj je bilo propisano da se količina lijekova i kemijski znakovi moraju pisati slovima i brojevima.³⁶ To je bilo izrazito važno ponajprije zbog razlikovanja onih pripravaka koji su bili opasni po ljudsko zdravlje. Ipak, to pravilo nije osiguralo zaštitu ljudskog zdravlja jer je pučanstvo uglavnom bilo neobrazovano te nije bilo u stanju razlikovati ljekarničke pripravke. Tako su, primjerice, građani Sl. i kr. grada Osijeka, kako bi deratizirali muhe, tijekom 1822. kupovali otopinu arsena, zbog čijeg su korištenja posljedično razvili ozbiljne zdravstvene tegobe. Potaknuti takvim ishodima, Ugarsko namjesničko vijeće provodilo je pritisak na gradske vlasti Sl. i kr. grada Osijeka da ljekarnici na njihovu području ne prodaju takve otrove te da u zamjenu ponude ljudima one pripravke koji nisu štetni za njihovo zdravlje.³⁷ Osim kontrole nad prodajom ljekarničkih pripravaka, Ugarsko je namjesničko vijeće Naredbom od 9. rujna 1840. neovlaštenim osobama zabranilo prodaju otrovnih tableta. Prema tome, držanje i prodaja takvih pripravaka bila je dopuštena samo u ovlaštenim ljekarnama koje su s tim u vezi morale imati suglasnost gradskog fizika.³⁸ Osim toga, neovlaštenim osobama odnosno šarlatanima zabranjivala se prodaja inhalacijskog plina. Tako se Naredbom Ugarskog namjesničkog vijeća od 9. ožujka 1847. tražilo da ljekarnici na području Sl. i kr. grada Osijeka smiju prodavati inhalacijski plin samo ako za to imaju recept doktora medicine. Zubari, kirurzi i ostali zdravstveni radnici koji su se htjeli služiti tim sredstvom, za to su morali dobiti suglasnost gradskog fizika.³⁹ Inhalacijski plin morao je imati svoju oznaku i biti evidentiran od strane ljekarnika. Kako bi se osigurala primjena tih pravila, izvršna je vlast prekršitelje kažnjavala kaznom zatvora.⁴⁰

³⁵ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica II, 1810, knjiga 3, predmet 763/734; *PRJZUS*, str. 97. U tome im je od velike koristi bila farmakopeja, koja je vrijedila na području čitave Habsburške Monarhije. Praksa u Carevini bila je takva da je farmakopeja vrijedila desetak godina, a potom se zamjenjivala novom; v. Suljagić, B., *op. cit.* u bilj. 10, str. 150-151.

³⁶ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1821, knjiga 25, predmet 1702; *PRJZUS*, str. 98.

³⁷ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1822, knjiga 26, predmet 442; *PRJZUS*, str. 98.

³⁸ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1840, knjiga 44, predmet 2642; *PRJZUS*, str. 99.

³⁹ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica I, 1847, knjiga 53, predmet 847; *PRJZUS*, str. 99.

⁴⁰ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1848, knjiga 55, predmet 54; *PRJZUS*, str. 100.

5. REGULACIJA CIJENE LIJEKOVA

Cijenu lijekova određivala je izvršna vlast, odnosno Ugarsko namjesničko vijeće. Sukladno tome, donosili su cjenik lijekova koji je vrijedio za područje čitave Carevine. Zbog gospodarskih i drugih razloga, cjenik se u više navrata tijekom godine mijenjao.

Za cjenik lijekova osobito je bila važna procedura njegove implementacije. Naime, prvo je Ugarsko namjesničko vijeće donijelo cjenik lijekova, potom bi se jedan primjerak te odluke, odnosno cjenika, dostavljao na supotpis gradskim ljekarnicima i senatorima. Drugi primjerak dostavljao se Gradskom fizikatu Sl. i kr. grada Osijeka, a treći se primjerak, kao i drugi pravni akti koje je donosilo Ugarsko namjesničko vijeće, moralo položiti u pismohranu. Cjenik se uglavnom primjenjivao u vremenskom trajanju od tri mjeseca, računajući od dana objave. Tu je prije svega bio važan trenutak objave cjenika jer se od tada smatralo da je postao pravno obvezujući. Prema tome, postojeći cjenik primjenjivao se sve do objave novog cjenika.⁴¹ Za objavu cjenika u Sl. i kr. gradu Osijeku nadležan je bio Kapetanski ured.⁴² Kako bi osigurali da se narod, a napose ljekarnici pridržavaju cijene lijekova propisane Vladinim cjenikom, Ugarsko namjesničko vijeće uvelo je carske kazne. Naime, ljekarnici koji su prodavali lijekove po starom cjeniku, koji više nije bio na snazi, za kaznu su morali plaćati novčanu kaznu u iznosu od dvadeset i četiri zlatnika. Ista kazna odnosila se na ljekarnike koji su nezakonito, u tajnosti prodavali lijekove. Kako bi se takve radnje izbjegle, ljekarnici, fizici, liječnici i kirurzi pazili su da je cijena lijekova sukladna važećem cjeniku. Usporedno s tim, senatori, satnik i gradski kapetan bili su odgovorni za provođenje mjera kojima se suzbijala nezakonita prodaja lijekova.⁴³ Ugarsko namjesničko vijeće propisalo je da se važeće cijene lijekova moraju iskazivati u receptima koji su se izdavali narodu.⁴⁴ Osim toga, odlukom Vijeća bila je ustanovljena obveza prema kojoj su ljekarnici svojim kupcima bili dužni predložiti važeću cijenu lijekova.⁴⁵ Međutim, ni to nije bilo dovoljno te se pojedinci i dalje nisu pridržavali novih cijena za lijekove, zbog čega je Ugarsko namjesničko vijeće u više navrata pozivalo Gradski magistrat Sl. i kr. grada Osijeka da obveže svoje ljekarnike na primjenu navedenih pravila.⁴⁶

⁴¹ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica II, 1811, knjiga 7, predmet 1149/1120; *PRJZUS*, str. 104.

⁴² HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1822, knjiga 26, predmet 2214; *PRJZUS*, str. 104.

⁴³ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica IV, 1810, knjiga 5, predmet 1504/1463; *PRJZUS*, str. 103.

⁴⁴ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1824, knjiga 28, predmet 369; *PRJZUS*, str. 104.

⁴⁵ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1824, knjiga 28, predmet 1028; *PRJZUS*, str. 105.

⁴⁶ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1835, knjiga 39, predmet 890; *PRJZUS*, str. 106.

Usporedno s cjenikom lijekova, Ugarsko namjesničko vijeće reguliralo je i ljekarničke takse (pristojbe).⁴⁷ Kao i cjenik lijekova, tako su se i takse, ovisno o gospodarskoj situaciji, mijenjale.⁴⁸ U prilog navedenom, spomenut će se Izvješće iz 1838., senatora Sl. i kr. grada Osijeka, Josipa Pozsonyja, u kojem se saznaje o prilagodabama ljekarničkih taksi za Ugarsko Kraljevstvo.⁴⁹

6. ZAKLJUČAK

Slavonija je, kao pogranično područje austrijske carevine, bila u neposrednoj blizini s Osmanskim Carstvom odakle su se prenosile mnoge zarazne i nezarazne bolesti. Na razvoj bolesti u slavonskom Provincijalu utjecali su i loši životni uvjeti, močvarna područja i siromaštvo. Slijedom toga, nastala je sve veća potreba za uređivanjem ljekarničkog sustava.

Iz arhivskog fonda Poglavarstvo Slobodnog i kraljevskog grada Osijeka saznaje se da je Ugarsko namjesničko vijeće gotovo cijelu prvu polovinu 19. stoljeća bilo vrhovno tijelo koje je reguliralo ljekarništvo u slavonskom Provincijalu, dok su ti poslovi na nižim razinama vlasti, a napose unutar Slobodnog kraljevskog grada Osijeka uglavnom bili u ingerenciji Gradskog magistrata (poglavarstva) i Gradskog fizikata.

Kako bi se osiguralo nesmetano pružanje ljekarničkih usluga, propisima se prije svega uredilo osnivanje i rad ljekarni. Saznaje se da su ljekarne mogle biti osnovane samo na područjima s povećim brojem stanovnika, dok su manja mjesta obilazili obližnji ljekarnici. Na taj je način u velikoj mjeri bio ispunjen glavni cilj izvršne vlasti, a to je da se svim građanima osigura dostupnost ljekarničkih usluga. Zbog čestih zlouporaba i nezakonitih radnji trgovaca, zakonodavac je posebno vodio računa o regulaciji prometa lijekovima te je propisao tko, na koji način i pod kojim uvjetima ima pravo prodavati lijekove, otrove i druge medicinske pripravke.

Osim toga, Ugarsko namjesničko vijeće donosilo je cjenik lijekova koji je, ovisno o gospodarskoj situaciji, periodično mijenjalo. U konačnici, cjenik lijekova bio je osobito važan jer je njegovim javnim objavljivanjem omogućena veća transparentnost, čime je sužen prostor za moguće zlouporabe u vezi s cijenom lijekova i njihovom nezakonitom prodajom. Naposljetku, iz navedenog u ovom tekstu može se zaključiti da današnja regulativa ljekarništva ima svoje uporište u ljekarničkoj djelatnosti koja je opisana u ovome radu.

⁴⁷ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1833, knjiga 37, predmet 582; *PRJZUS*, str. 105.

⁴⁸ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1843, knjiga 47, predmet 3175; *PRJZUS*, str. 105.

⁴⁹ HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1839, knjiga 43, predmet 82; *PRJZUS*, str. 105.

POPIS LITERATURE

1. Atalić, B., *Spomenik Presvetoga Trojstva u gradu Osijeku*, Acta medico-historica Adriatica, sv. 15, br. 1, 2017., str. 87.
2. Atalić, B., *Svetci zaštitnici protiv epidemija kuge – analiza primjera iz sakralnih baština Rijeke i Osijeka*, Acta medico-historica Adriatica, sv. 17, br. 2, 2019., str. 223.
3. Beuc, I., *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1985., str. 220-221.
4. Bösendorfer, J., *Osječka ljekaruša*, Zbornik Mursa, Osijek 1936., str. 57.
5. Brunčić, D., *Slobodni i kraljevski grad Osijek u svijetlu suvremenih europskih standarda lokalne samouprave*, Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, br. 26, 2010., str. 46-48.
6. Čandrlić, S., *Pravna regulativa javnog zdravstva u Slavoniji u 18. i 19. stoljeću*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Osijek, Osijek 2022., str. 1-191.
7. Čepulo, D., *Hrvatska pravna povijest u europskom kontekstu od srednjeg vijeka do suvremenog doba*, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet Zagreb, Zagreb 2021., str. 71.
8. Dugački, V.; Regan, K., *Povijest zdravstvene skrbi i razvoja zdravstvenih ustanova na hrvatskom prostoru*, Studia lexicographica, sv. 13, br. 25, 2019., str. 47.
9. Gardaš, A.; Čandrlić, S., *Zakonodavna regulativa javnog zdravstva u Hrvatskoj u drugoj polovini 19. veka*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, sv. 54, br. 2, 2020., str. 806-807.
10. Gardaš, M., *Sanitarne mjere austrijskih vlasti na granici prema Turskoj u 18. i 19. stoljeću*, u: Gardaš, M.; Vrbošić, J.; Balta, I. (ur.), *Pravne i povijesne odrednice granica srednje i jugoistočne Europe*, Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa, 2011., str. 355.
11. Gardaš, M.; Čandrlić, S.; Repić, M., *Ovlasti i mjere županijskih i gradskih vlasti u javnom zdravstvu u Slavoniji u 19. stoljeću*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, sv. 41, br. 2, 2020., str. 533-537.
12. Gavrilović, S., *Srem od kraja XVII. do sredine XVIII. veka*, Novi Sad, Srbija, 1974., str. 239-241.
13. Horbec, I., *Zdravlje naroda – bogatstvo države. Prosvijećeni apsolutizam i počeci sustava javnoga zdravstva u Hrvatskoj*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2015., str. 36.
14. Hoško, E., *Briga hrvatskih franjevaca za bolesne članove od XVII. do XIX. stoljeća*, Acta medico-historica Adriatica, sv. 9, br. 2, 2011., str. 269.
15. Lekšić, Ž., *Kratka povijest ljekarništva u Đakovu do Drugog svjetskog rata*, Zbornik Muzeja Đakovštine, sv. 13, br. 1, 2017., str. 128.
16. Lovaš, E.; Jelaš, D., *Članovi uprave Slobodnoga i kraljevskoga grada Osijeka 1809. godine*, Arhivski vjesnik, sv. 63, br. 1, 2020., str. 185-187.
17. Maksić, V., *Pravoslavno svećenstvo Slavonije i Srijema u borbi s kugom tijekom XVIII. stoljeća*, Scrinia Slavonica, sv. 19, br. 1, 2019., str. 43-44.

18. Pusić, E., *Hrvatska središnja državna uprava i usporedni upravni sustavi*, Školska knjiga, Zagreb 1997., str. 144.
19. Skenderović, R., *Ekološko-geografska determiniranost koloniziranja Slavonije u 18. stoljeću*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, sv. 51, br. 1, 2019., str. 189.
20. Skenderović, R., *Epidemije kuge u Banskoj Hrvatskoj i Slavoniji krajem 17. i početkom 18. stoljeća kao povod za početak organiziranja javnozdravstvenoga sustava*, Povijesni prilozi, sv. 40, br. 60, 2021., str. 79.
21. Skenderović, R., *Kuga u Požezi i Požeškoj kotlini 1739. godine*, Scrinia Slavonica, sv. 3, br. 1, 2003., str. 162-163.
22. Skenderović, R., *Zdravstvene reforme Marije Terezije u slavonskom Provincijalu i Generale normativum sanitatis iz 1770.*, Scrinia Slavonica, sv. 5, br. 1, 2005., str. 116.
23. Sršan, S., *Slobodni i kraljevski grad Osijek 1809*, Državni arhiv Osijek, Osijek 2009., str. 51.
24. Sršan, S., *Osječki ljetopisi*, Državni arhiv Osijek, Osijek 1993., str. 119-120.
25. Sršan, S; Stojčić, T., *Libera Regiaque Civitas Essek 1809*, Muzej Slavonije, Osijek 1989., str. 38.
26. Suljagić, B., *Regulativa lijekova na području Banske Hrvatske u vrijeme Austro-Ugarske i između dva svjetska rata: zakonodavni aspekt*, Arhivski vjesnik, sv. 64, br. 1, 2021., str. 150-151.
27. Taube, F. W. von, *Povijesni i zemljopisni opis Kraljevine Slavonije i Vojvodstva Srijema*, Leipzig 1777., 1778., preveo i priredio Stjepan Sršan, Državni arhiv u Osijeku, Osijek 2012, str. 1-287.
28. Taube, F. W. von, *Slavonija i Srijem 1777. – 1778.*, Državni arhiv u Osijeku, Osijek 2012., str., 168.
29. Vrbanus, M., *Zdravstvena skrb na valpovačkom vlastelinstvu na temelju vlastelinskih knjiga prihoda i rashoda (od 1724. do 1759.)*, Povijesni prilozi, sv. 40, br. 61, 2021., str. 83.

ARHIVSKO GRADIVO

1. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica II, 1813, knjiga 12, predmet 637.
2. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica II, 1811, knjiga 7, predmet 863/843.
3. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica III, 1811, knjiga 8, predmet 2059/2013.
4. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica IV, 1810, knjiga 5, predmet 1657/1645.
5. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica I, 1811, knjiga 6, predmet 95/86.
6. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica II, 1810, knjiga 3, predmet 763/734.

7. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica II, 1811, knjiga 7, predmet 1149/1120.
8. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.1. Zapisnici zajedničkih upravno-gospodarskih sjednica IV, 1810, knjiga 5, predmet 1504/1463.
9. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1834, knjiga 38, predmet 1053.
10. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1834, knjiga 38, predmet 1779.
11. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica II, 1845, knjiga 50, predmet 3878.
12. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1815, knjiga 19, predmet 367.
13. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1848, knjiga 55, predmet 2350.
14. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1848, knjiga 55, predmet 2318.
15. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1819, knjiga 23, predmet 1534.
16. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1838, knjiga 42, predmet 3183.
17. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1850, knjiga 57, predmet 2830.
18. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1824, knjiga 28, predmet 369.
19. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1824, knjiga 28, predmet 1028.
20. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1835, knjiga 39, predmet 890.
21. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1833, knjiga 37, predmet 582.
22. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1843, knjiga 47, predmet 3175.
23. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1839, knjiga 43, predmet 82.
24. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1816, knjiga 20, predmet 280.
25. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1849, knjiga 56, predmet 761.
26. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1828, knjiga 32, predmet 432.
27. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1821, knjiga 25, predmet 1702.

28. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1822, knjiga 26, predmet 442.
29. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1840, knjiga 44, predmet 2642.
30. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica I, 1847, knjiga 53, predmet 847.
31. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1848, knjiga 55, predmet 54.
32. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1822, knjiga 26, predmet 2214.
33. HR – DAOS – 6. PSKGO. 1.1.1.2. Zapisnici upravnih sjednica, 1848, knjiga 55, predmet 2350

LEGAL REGULATION OF PHARMACIES IN SLAVONIA IN THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY

This article presents the legal acts of the Hungarian Council, which regulated pharmacies in the territory of Slavonian County in the first half of the 19th century, when it acted as a governmental and municipal authority. One of the most important cities in this part of the empire was the Free and Royal City of Osijek, which regulated the area through its self-government bodies, the City Magistrate and the City Physician. For this reason, the paper first outlines the regulations by which the central government, together with the city administration, legally regulated the establishment and operation of pharmacies. The paper describes the procedure for appointing and dismissing pharmacists. The special focus in the central part of the paper is on the decisions to suppress the illegal sale of drugs, poisons, and other medicinal preparations. Finally, the regulation of drug prices and pharmacy fees is explained.

Key words: *Osijek, pharmacies, regulation, legal acts, 19th century*